

Bijdrage aan het debat op 10 februari 2009

Het thema: de jeugdzorgwerker loopt op eieren is veelzeggend. Toen me gevraagd werd om een bijdrage te leveren aan dit debat heb ik na enig nadenken gezegd dat ik dat zou willen. Maar waarom, zo vroeg ik me af. In de eerste plaats, dacht ik bij mijzelf: vanuit een gevoel van verantwoordelijkheid. Verantwoording nemen voor de zaak waar wij, hulpverleners met z'n allen voor staan. Waar wij in geloven. Daar wil ik dan ook graag iets over zeggen.

Laat ik beginnen te zeggen dat ik ervan uitga dat het niet onze onze ambitie is om op eieren te lopen, niet binnen dit werk althans. Ik denk dat het lopen op eieren onmiddellijk schade zal berokkenen. Dat dit zo'n onaangename bezigheid zal zijn, dat we onmiddellijk zullen beslissen om onze voeten weer op een stevige ondergrond te plaatsen. Dat is waar we op uit zijn: geen schade berokkenen en een stevige grond onder onze voeten. Waar we logischerwijs nog meer voor staan, daar zal ik zo meer over vertellen.

Ik werk al ruim 15 jaar bij Spirit in de functie van ambulante hulpverlener binnen het pleegzorgteam. Ik werk binnen die situaties waarin kinderen al uit huis geplaatst zijn. Dat kan zijn in het kader van een crisis situatie, het kan zijn voor kortere of langere tijd. Als een kind in een pleeggezin woont hebben wij, als ambulante hulpverlener pleegzorg altijd te maken met verschillende partijen. Het kind dat uithuis geplaatst is, de ouder en de pleegouder. Vaak moet er geadviseerd worden over een terugplaatsing naar de ouders. Dan luistert het nauw, we werken vanuit de visie dat een kind in principe bij zijn ouders hoort. Echter de plek waar een kind woont moet ook veilig zijn. Ook al hebben we instrumenten om deze veiligheid en de situatie van de ouder in kaart te brengen, het blijft een inschatting. We werken meestal niet met harde gegevens.

Toen ik begon met dit werk was er nog geen sprake van het Savanne effect. Natuurlijk was ik bezig met het rechtvaardigen / legitimeren van mijn acties, mijn keuzes, mogelijk meer impliciet dan expliciet. De afgelopen jaren heb ik vaak gedacht: dit werk valt of staat met het serieus nemen van datgene waar je voor aangesteld bent. Je taak, het durven benoemen van datgene wat je ziet en registreert en dat op een respectvolle wijze.

Ik weet nog dat ik jaren geleden een "zaak" kreeg: een moeder die door persoonlijke problematiek haar kind niet kon opvoeden. Op het moment dat ik de zaak op me nam woonde haar zoontje officieel nog bij haar zus, daar kon hij echter niet blijven wonen. Hij verbleef tijdelijk bij zijn moeder, in afwachting van een plek elders. Tijdens mijn eerste bezoek aan deze moeder zag ik ter plekke hoe hij haar grenzen niet respecteerde. We moesten praten over een goede vervolgplek voor hem. Ze vroeg waarom hij niet bij haar kon wonen. Ik zei haar wat ik had gezien. Dat zij, als hij haar iets vroeg, een duidelijk antwoord gaf en hoe hij haar antwoord totaal negeerde. Dat ze hem hierin niet corrigeerde. Dat dit zo doorging. Los van wat ik zag wist ik dat ze door een neurologische aandoening ook niet leerbaar genoeg zou zijn. Ik vertelde dat ik me ook zorgen maakte over haar. Hoe het haar zou vergaan als hij groot werd en geen respect voor haar zou tonen. Ik vroeg haar of ze pleegzorg geen goede optie zou vinden. "Nee, zei ze resoluut. Pleegzorg neemt je je kinderen af". Ik

beaamde dat dit in het verleden inderdaad wel was voorgekomen, in die zin dan dat ouders helemaal buitenspel werden geplaatst. Ik vertelde haar ook waar pleegzorg in deze tijd voor stond. Zij zou als moeder de belangrijkste persoon voor haar kind blijven. Ik ging weg met de vraag of ze daar over na wilde denken.

Toen ik de daaropvolgende keer weer kwam zei ze, terwijl ik nog in de deuropening stond: "Ik heb een pleeggezin voor mijn zoon." Ze had aan haar burens gevraagd of die iets konden betekenen Met betrekking tot de opvoeding van haar zoon. Ik heb een gesprek met die burens gehad. Uiteindelijk is dat niets geworden. Haar zoon is bij een ander familielid gaan wonen. Elk weekend en in de vakanties is hij bij haar. Ik begeleid deze zaak niet meer. Wel belt deze moeder me nog af en toe.

Vertrouwensband? Ik ben niet uitgegaan van de relatie die ik mogelijk met haar zou hebben. Ik ben uitgegaan van datgene wat ik zag als mij taak, namelijk, haar inzicht geven in waarom haar zoon niet bij haar kon wonen. Ik heb geprobeerd op een respectvolle manier aan te geven wat ik zag gebeuren. Niet meer en niet minder. Uitgaan van de relatie kan een enorme valkuil zijn.

Er wordt als reactie op het Savanne effect vaak beweerd dat hulpverleners zaken niet aan de orde zouden durven stellen uit angst de vertrouwensband met de ouder te verliezen. Waar is die vertrouwensband echter op gebaseerd als je nalaat datgene te doen, wat je moet doen: Namelijk de ouder weer oog te laten krijgen voor de veiligheid en welzijn van zijn kind.

Het getuigt eerder van onvermogen om te stellen dat je de vertrouwensband met de ouder voorop stelt en daardoor maar moeilijke zaken voor je uitschuift. Het doet de maatschappelijke discussie geen goed als we ons zouden moeten verschuilen achter de zgn. vertrouwensband terwijl er mijns inziens eerder sprake is van grote verlegenheid, van niet goed weten hoe om te gaan met dergelijke moeilijke situaties.

Laten we dan in dergelijke situaties in vredesnaam aangeven dat we behoefte hebben aan scholing, aan het aangereikt krijgen van handvaten zodat we ons zekerder weten wanneer het erom gaat zaken aan te kaarten die niet eenvoudig zijn. We worden als hulpverleners geacht over voldoende vaardigheden te beschikken die nodig zijn om ons werk op een goede en adequate manier uit te voeren. We willen niets liever.

Ook al werken we niet vanuit een gezagspositie dat maakt niet dat we minder verantwoordelijk zijn. We werken in een maatschappij waarbij zaken m.b.t. het welzijn van kinderen nauwlettend gevolgd worden. Terecht. Missers worden breed uitgemeten, ook terecht? Wij mogen verantwoordelijk gesteld worden voor datgene wat onze taak is, namelijk vanuit een indicatie ons bemoeien met jeugdigen, hun ouders en andere opvoeders.

Het is legitieme bemoeizucht. Daarbij doen zich dilemma's voor. Ouders hebben het recht zelf hun kind op te voeden, tegelijkertijd heeft het kind het recht op een veilige omgeving waarin hij zich kan ontwikkelen. Er staat vaak veel op het spel. Het is mijns inziens echter een illusie te bedenken dat dankzij alle professionele inzet we een maatschappij zouden kunnen creëren waarbij missers, hoe ernstig en gruwelijk ook, niet meer zouden voorkomen. Niet alleen is hulpverlening mensenwerk, ook is het inherent aan het leven zoals wij dat kennen dat mensen autonoom al dan bewust beslissen hoe zij hun leven willen indelen. Mensen hebben geen brevet van goed gedrag nodig om kinderen te kunnen krijgen.

We leven niet in een wereld die laat ik het maar zo noemen –heel- is. Mensen hebben generaties lang te maken met de pijn en de ellende die ze meenemen vanuit de vorige generaties. Niet iedereen beschikt over evenveel bagage. Het leven is niet -helemaal- maakbaar. Binnen dat maatschappelijk spanningsveld werken wij. En we werken graag binnen dat spanningsveld.

Daar is alleen wel moed voor nodig. Afgezien van alle benodigde vaardigheden vraagt ons werk van ons dat we redelijk goed in ons vel zitten, dat we kunnen afstemmen, sensitief zijn, intuïtief, dat we vervelende boodschappen eenduidig durven geven. Het vergt dat we authentiek zijn.

Soms denk ik dat het goed zou zijn als we ons, vanuit een gezamenlijke bezinning op hoe wij de maatschappij vorm willen geven ons ook zouden moeten afvragen waar de grenzen liggen van wat wij met hulp, zorg, onderwijs kunnen bereiken.

Met wat wij doen scheppen wij verwachtingen. Er is jeugdzorg, er is jeugdhulpverlening. Gezinnen worden begeleid, kinderen worden zo nodig uit huis geplaatst. Er is verbijstering als ondanks deze zorg en hulp dan toch zaken fundamenteel mis gaan. Dan wordt er gekeken naar jeugdzorg. Is dat terecht? Is de kritiek op het zo genaamde falen van de jeugdzorg niet een teken dat we deze zorg hebben geïnstitutionaliseerd. Is dit niet ook een teken van vervreemding? Kunnen we een maatschappij, een samenleving beheersbaar maken? Wie willen we voor elkaar zijn, los van de instituten waarin we werken?

Tegelijkertijd doet er zich echter een andere ontwikkeling voor, een ontwikkeling die bijna haaks staat op de inzet die er van ons gevraagd wordt. De laatste jaren zijn de eisen die gesteld worden aan rapportage en verslaglegging enorm toegenomen. Wat diende als middel om juist transparant te zijn, verantwoording af te leggen, te zorgen voor een goede overdracht als je er niet bent, lijkt doel op zich te zijn geworden. Het is gemeengoed geworden dat er binnen onze werksoort gesproken wordt over productiviteit. We worden op productiviteit beoordeeld en dreigen op productiviteit te worden afgerekend. Dit alles zorgt voor een toenemende druk, voor veel werkdruk.

Nee, ik loop niet op eieren als het gaat over de inhoud van mijn werk. Zeker, er doen zich dilemma's voor. Om daarmee goed om te kunnen gaan heb je een goed team nodig waarin regelmatig aandacht besteedt wordt aan casuïstiek. Gelukkig werk ik binnen zo'n team. Dilemma's houden je scherp en het vereist dat we ons continue durven af te vragen waar het om gaat, dat we voortdurend een verbinding weten te leggen met de normen en waarden waar we voor staan. Ik hou van de uitdaging die een moeilijke zaak aan me stelt. Ik krijg er ook energie van.

Ik heb wel eens slapeloze uren als ik me bedenk wat ik de volgende dag allemaal nog moet doen. De stress heeft dan voor een groot gedeelte te maken met verslagen die op tijd afmoeten. We worden maandelijks geconfronteerd met schema's, lijstjes, productie cijfers. Is dat indirect een gevolg van het Savanne effect?

Ik, wij hulpverleners zijn niet tegen verslaglegging, we zijn voor transparantie, voor het verantwoording afleggen van wat je doet. We zijn voor een goede overdracht, we zijn voorstanders voor het inzichtelijk maken van wat we aan het doen zijn. Het kan echter niet zo zijn dat we moeten inboeten op de kwaliteit die we willen leveren aangezien we vanuit de aansturing, vanuit de eisen die er door de subsidiegever aan ons worden gesteld, afgehouden worden van onze eigenlijke taak, namelijk, het contact aangaan met die mensen voor wie we er willen en moeten zijn.

Er zal mijns inziens ruimte moeten komen voor een bezinning over hoe maakbaar wij onze samenleving zien. Vanuit deze bezinning kunnen we komen tot een herbezinning op ons werk, op onze taken. Van daaruit zal er gekeken moeten worden hoe en in welke vorm er verantwoording zal moeten worden afgelegd. Verantwoording afleggen vanuit het idee dat er zich geen drama's meer zullen voordoen zorgt voor een enorme kramp, zorgt voor oneigenlijke eisen t.a.v. jeugdhulpverleners.

Het idee van een beheersbare samenleving zorgt voor een jeugdhulpverlener die op eieren loopt. Vanuit mijn inzet, vanaf deze plek zou ik dan ook voor willen pleiten om ons met z'n allen te bezinnen op waar we voor staan, wat we willen en wat haalbaar is. Niet alleen wij als hulpverleners, ook beleidsmaker, directieleden en subsidiegevers.

Overvraagd worden leidt op de duur tot stress en uiteindelijk tot uitval. Bevraagd worden en uitgedaagd worden zet aan tot datgene wat we willen doen, namelijk zorg dragen voor de veiligheid van jongeren en voor het welzijn van allen die daarbij betrokken zijn. Dat is wat we kunnen en waar we niet zelden goed in zijn.

Sjoukje Douma
Amsterdam
10 februari 2009